

Občianske združenie NoMaHo - Novohradsko-Malohontskí Horlivci
Nadácia Poštovej banky - grantový program Nápad pre folklór 2018

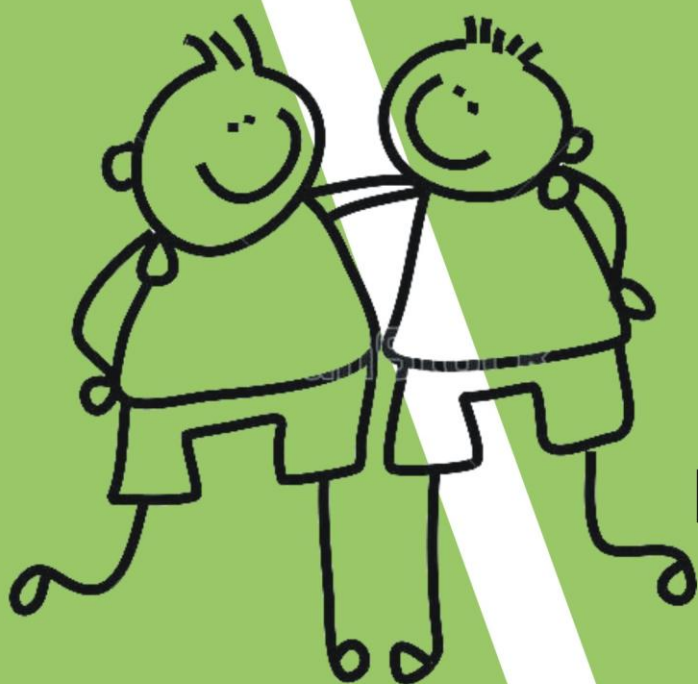
PIGGA

- zabudnutá detská hra
Prvýkrát na Slovensku

o 10:00 hod.

4. augusta
2018
(sobota)

Kokava nad Rimavicou - Dvor u Jurka a Ďurka

Lektori:

Mgr. Michaela Škodová

Milan Pupala

Ing. Milan Baláž

Remeselník:

Ján Likavec

FaDS Dubkáčik

Moderuje:

Mgr. Ľubomíra Karmanová

Organizátori:

Partneri:

Prečo?

Je to tradičná hra, na ktorú sa zabudlo a doteraz ju na Slovensku nikto neoživil. Toto je po prvýkrát!

Zámer

Cieľom je podporiť, pripomenúť zabudnutú detskú hru a takýmto spôsobom rozvíjať živú miestnu a regionálnu kultúru.

História

Piga patrila medzi jarné hry detí nielen v Novohrade či Malohonte, kde sa spomína v obecných a školských kronikách. Jazykovedec a rodák z Lupoče, **prof. PhDr. Ján Matejčík, CSc.** ju uvádza vo vecnom slovníku *Lexika Novohradu* takto:

Piga - detská hra: ostrúhali smo si dréuce na obux koncox a poton smo péston udreli ras po ednon ras po druhon konci.

Ako hru bez spevu na *piskor* či *purgu* ju spomína **Ján Kollár** v diele *Národné spievanky 2 – Hry, zábavy, obyčaje a obrady so spevom spojené*.

Pavol Dobšinský ju takto opisuje v diele: *Prostonárodné obyčaje, povery a hry slovenské (1880)* v časti Hry doby jarnej a letnej, od jarnej rovnodennosti do Jána.

11. Piskor, purga, zarážka.

Drevce hrubosti veľkého mužského palca, asi na piad dlhé, na oboch koncoch zastrúhaný pisk majúce, to je piskôr, purga. Prvý hráč udre ho na zastrúhanom konci palicou a vyskočivšie zarazí kam najďalej. Súdruh postavil sa v tú stranu a snaží sa udrieť v doletku zarazený piskor palicou. Ak toto nepodarí sa mu, hádže piskor nazpät k prvému hráčovi do kruhu (kráž, koleso) vyrýpaného na zemi, alebo na palicu prvého hráčovu, položenú po zdĺžky na zemi. Ak sluha nepohodí, panujúci prvý hráč udiera znovu na piskor a vymrštený zachytáva raz, dva, triráz na palicu i zaráža znovu do ďaleká. Od miesta padnutia počíta kroky nazpet ku krážu čiže cieľu zarážky a berie každý krok za tolko krokov, koľkokrát zachytil piskor na svoju palicu pri tomto druhom udieraní.

Znovu zaráža, by panoval a čítal; tamten ale aby slúžil, dokial nepodarí sa mu piskor bud' v letku palicou zastaviť, bud' padlý hodiť o palicu protivníka alebo tcdy do krážu. Premieňa sa tu panstvo i služba; až po zunovanej lue ten vyhráva, kto viac — až na stá ba i tisíce — v krokoch načítal, — Sú aj iné spôsoby tejto zarážky.

Kokavský rodák **Richard Kafka** ju takto opísal (blog naša kokava):

Podme hrať pigy (výber)

Hra na pigy patrila v povojnovom období medzi najobľúbenejšie detské jarné hry. Hneď, ako slniečko vysušilo „terén“ už sa hra začala organizovať. Hrali ju najmä chlapci od 8 do 15 rokov, bola nenáročná na náradie čo vlastne veľmi vyhovovalo tej dobe, jediným nárokom pre hru bola vhodná, ale najmä veľká plocha. Vyžadovala si plochu o dĺžke 50-60 metrov, šírke 40-50 metrov, samozrejme, že mohla byť aj väčšia a podľa možnosti mala mať hladký povrch (prostá zemina, piesok, trávnik), veľmi dôležité bolo aby v blízkosti neboli okná a prechádzalo tadiaľ čo najmenej ľudí. Na jednej strane ihriska bol vyrytý kruh, ktorý mal priemer okolo 2,5 metra (grajs), mohol byť aj vyznačený napríklad pilinami, vápnom a podobne. Hracím náradím bola asi 80 centimetrov dlhá palica s priemerom okolo 2-3 centimetrov, obyčajne sa využívala rúčka z metly, ale nebol vôbec problém vyrobiť si palicu z liesky, ktorých rástlo v okolí bohato. Palicu sme volali čabak. Samotná piga mala dva varianty, my sme najviac hrávali variant pri ktorom sa piga priamo z nadhodu rukou odpaľovala (odrážala sa čabakom, ako pri tenise). Výroba pigy bola veľmi jednoduchá. Ak sa z čabaku (palici na odpaľovanie pigy) odrezal 5 centimetrov dlhý kus vznikla piga, pri druhom variante bolo piga o niečo dlhšia na koncoch zašpicatená a odpaľovala sa tak, že piga bola umiestnená v drážke na zemi, hráč si ju úderom na jeden jej koniec musel nadhodiť a potom ju čabakom odpáliť. To bolo kompletne náradie a hra sa mohla začať.

Hra na pigy mala celkom „demokratický“, ale hlavne rituálny úvod, ak sa napríklad stretlo 14 chlapcov s úmyslom zahrať si pigu museli sa rozdeliť na dve skupiny, rozdelenie do skupín prebiehalo nasledovne.

Dvaja obyčajne najlepšie pigári si vybrali spoluhráčov vlastne výberovým losovaním, postavili sa na nejaké 2 metre od seba a hádzali si čabak vo zvislej polohe a protihráč ho zachytil v hociktorej polohe a tak mohlo začať prehmatávanie čabaka, tak, že ho celou dlaňou vždy iný (z dvoch, ktorí lo-sovali) uchopoval, komu vyšiel posledný úchop si mohol vyvoliť spoluhráča, celý postup sa opakoval až vznikli dve družstvá. Takto sa rozhodovalo aj o tom, ktorá skupina bude „pigovať“, teda budú páni a ktorá bude chytať pigy, teda budú sluhovia. Hra sa mohla začať, v kruhu stojací hráč si pri jednoduchšom variante rukou nadhodil pigu (ako pri tenise) a musel ju trafiť, letiacu pigu museli „sluhovia“ chytať, ak ju chytil niektorý priamo do ruky celá skupina pánov a sluhov sa vymenila, ak nie musel ju najbližšie stojací hádzať späť a triafať do kruhu, ak trafil musel ísť pigovať ďalší pán a ten, ktorému trafili pigu do kruhu bol z hry vyradený, ak nie mohol hrať ďalej. Striedanie skupín nastalo vtedy, keď boli všetci páni vyradení trafením pigy do kruhu, alebo chytením pigy po odpálení. V prípade, že sa pigujúcemu nepodarilo pigu trikrát odpáliť bol z hry vyradený. Zaujímavý prípad nastal, ak pigujúcemu piga neodletela, bol to takzvaný "grajs čig" znamenajúci dosť veľa posmeškov.

Hra na pigu mala svoje krajové „vylepšenia“, napríklad jedným bol už spomínaný spôsob s odpaľovaním špicatej pigy, ďalej viacnásobné nadhadzovanie pigy na čabaku bez padnutia na zem a následné odpálenie, schopnosť triafať pigou na určitú vzdialenosť a do určeného sektoru, znova odpálenie pigy pri vracaní od sluhu. Hra na pigu mala svoje pravidlá, ktorým sa hráči museli podriaďiť.

Hra je dnes u nás zabudnutá a ako nás rozohňovala. Obyčajne sme pigy hrávali na tom istom osvedčenom mieste na priestranstve pri ceste na Klenovec pod Hutou a na Artmanovej lúke v Chorepe.

Piskor - piga

Čo je piga?

Piga je jednak názov hry a je to aj názov dreveného kolíka, z oboch strán zastrúhaného, zašpicateného. Hráč hrajúci pigu sa volá **pigár**.

Drevená dosička opracovaná do tvaru, ktorý pripomína úzky a dlhý piest na pranie alebo dlhá palica sa volá **čibak**.

Slovo „piga“ takto opisuje Slovník slovenského jazyka: *piga-y, pig žen. r. hovor; drevený, na dvoch koncoch zašpicatený kolík na hranie, detská hra s týmto kolíkom.*

V rámci oživenia zabudnutej hry návštevníkom ukážeme spôsob hry a bodovania. Zaujímavosťou bude, že hru predvedú ešte žijúci „pamätníci“, teda hráči, ktorí ju vo svojom živote reálne aj hrávali. Ale? Vyskúšať si to bude môcť každý záujemca, pod dohľadom na vopred vymedzenom priestore.

Pre divákov je, ako atrakcia, pripravená možnosť vyrobiť si vlastnú pigu a čibak, všetko v rámci tvorivej dielne remeselníka.

Postup hry:

Piga sa položí na určenú čiaru-dieru, čibakom sa po nej buchne, aby vyskočila a hráč ju mohol trafiť a odraziť ju čo najďalej. Ďalší hráč ju chytá. Počet hráčov je neobmedzený, ale stačia aj dvaja. Ten čo vyhadzuje pigu sa nazýva „vyhadzovač“, ten čo ju chytá, zase „chytač“. Ak chytač chytí, tak z miesta, kde kolík chytil sa ním snaží trafiť čibak, ktorý vyhadzovač položil na alebo pred dieru-čiaru. Ak trafi, striedajú sa. Ak netrafi, vyhadzovač podíde s čibakom v ruke ku kolíku-pige, udrie ňou po jednom z jeho zahrotených koncov, piga vyletí do vzduchu a vyhadzovač ho čibakom trafi, aby letel ďaleko. Nakoniec to odkroujú, koľko krokov je piga od diery, toľko bodov má pigár, a ďalej sa pigári striedajú. Ak po vyhodení chytač pigu nechytí, vyhadzovač ho odstrelí z miesta, kde dopadol.

Hra mala svoje pravidlá bodovania, tieto sa samozrejme môžu prispôbiť dnešným podmienkam.

Naše plány:

- Chceli sme pripraviť ďalšiu atrakciu – pokus o zápis do Knihy slovenských rekordov – najdlhšie vyhodenie pigy, ale z finančných dôvodov sa nám to nepodarilo, možno nabudúce.
- Cieľom či víziou je spracovať a vydať podrobné pravidlá hry a v rokoch nasledujúcich vyhlásiť alebo zorganizovať už majstrovstvá regionálne, možno krajské a celoslovenské.

Postrehy rodákov:

Upadla do zabudnutia, napriek tomu, že niektorí miestni „dobrovoľníci“ ju považujú za predchodkyňu amerického „bejzbalu“. Naši rodáci ju údajne vyviezli do Ameriky, keď zakladali Boston.

Piga

Znie to dobre, čo? Ako nejaká zbraň novozélandských Maorov, alebo samica prasaťa po anglicky. V skutočnosti sa piga hrá. S obľubou a láskou ju hrávajú drsní, vlastnými vetrami ošľahaní Zalužanci z Hrnčiar-ských (nie Rimavských, tí ju nepoznajú) Zalužian.

Zalužanci hrávajú pigu už tisícročia. Dokonca, keď naši dobrodruhovia zakladali Boston (Jano Málik, Peter Kačanove a Ďula Obročník) ju vyviezli do Ameriky, kde z nej časom vznikol tzv. bejzból.

Piga sa hrá takto: Nastúpia proti sebe dve minimálne jednočlenné družstvá. Vnímavejší čitateľ nepochybne postrehol, že pre úspešnú hru stačia dvaja hráči. Jeden vyhadzuje, druhý chytá. Vyhadzovač vyhadzuje drevený 10-15 centimetrový kolík, ktorý je na oboch stranách zastrúhaný do špice. Ako ceruzka. Vyhadzuje ho tak, že si ho položí cez dieru na ceste a po doberie asi polmetrovou palicou, ktorá ma na konci jednu stranu zoseknutú, aby hladko vliezla do diery a z druhej strany, oproti záseku, je vrúbok na podobratie kolíka. Vyhadzovač vyhodí kolík a chytač chytá. (V Zalužanoch sa, pravda, nepoužívajú termíny vyhadzovač a chytač, ale krstné mená, prípadne nadávky. Staršie generácie používajú pôvodné staroslovenské „kečer“ a „šúter“.) Ak chytač chytí, z miesta, kde kolík chytil sa ním snaží trafiť palicu, ktorú vyhadzovač položil na cestu pred dieru. Ak trafi, striedajú sa.

Ak netrafí, vyhadzovač podíde s palicou v ruke ku kolíku, udrie ňou po jednom z jeho zahrotených koncov, kolík vyletí do vzduchu a vyhadzovač ho tou palicou praskne a ten letí ďalekoóóó! Potom má ešte dve rany. Treba brať do úvahy zákruty a okná. Nakoniec to odkrojújú, koľko krokov je kolík od diery, toľko bodov, a striedajú sa. Ak po vyhodení chytač kolík nechytí, vyhadzovač ho odstrelí z miesta, kde dopadol.

Ján Babarík (babarik.blog.sme.sk), 2008,
pochádza z Hrnčiarskych Zalužian

Občianske združenie NoMaHo – Novohradsko-Malohontskí Horlivci so sídlom v Poltári je dobrovoľné združenie nadšencov, ktorým záleží na zviditeľňovaní dvoch susediacich regiónov – Novohradu a Malohontu. Prostredníctvom takýchto aktivít chceme zachovať tradičné zvyky. Sme radi, že Nadácia Poštovej banky podporila náš projekt v grantovom programe Nápad pre folklór 2018. Ďakujeme!

www.nomaho.wz.sk

Vydalo: Občianske združenie NoMaHo
– Novohradsko-Malohontskí Horlivci
Zostavil: Michal Abelovský
Tlač: NOS Lučenec
Rok: 2018